

2013.El.II.G.1/14.

**A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével
kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoport**

ö s s z e f o g l a l ó   v é l e m é n y e

Bevezetés

A Kúria Elnöke a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CXLI. törvény (Bszi.) 29-30. §-aiban foglalt rendelkezések alapján – a Polgári Kollégium véleményére figyelemmel – vizsgálatot rendelt el a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos joggyakorlat elemzése céljából. E tárgykörben – a Polgári Kollégium vezetőjének javaslatára – a joggyakorlat elemző csoport vezetőjéül dr. Kőrös András kúriai tanácselnököt, míg a csoport tagjaként dr. Makai Katalin kúriai bírót jelölte ki. A csoport vezetője a Bszi. 29. § (2) bekezdése alapján a csoport munkájába bevonta:

Balázsne dr. Wunsch Zsuzsanna tanácselnököt (Fővárosi Törvényszék),
Dr. Gyengéné dr. Nagy Márta Kúriára kirendelt bírót (Szegedi Járásbíróság),
Dr. Kozák Henriette bírót (PKKB),
Dr. Kövesné dr. Kósa Zsuzsanna tanácselnököt (Fővárosi Törvényszék),
Ninauszne dr. Bartók Ágnes osztályvezetőt (KIM),
Dr. Szeibert Orsolya PhD egyetemi adjunktust (ELTE ÁJK), és
Dr. Volni Emese ügyvédet (Budapesti Ügyvédi Kamara).

A joggyakorlat elemző csoport 2013. február 20-án tartotta alakuló ülését, amelyen megtörtént a munka- és ütemterv elkészítése, valamint a vizsgálati feladatok szétosztása. A 2013. április 10-én és május 16-án tartott üléseken került sor a tagok által elkészített jelentések (elemzések, tanulmányok) megtárgyalására (lásd II. pontban). 2013. május 29-én a munkacsoport vezetője által elkészített vázlat alapján megbeszélték az összefoglaló jelentés tartalmát és azt egyhangúlag megszavazták.

Mindezek figyelembevételével a csoport kúriai bíró tagjai elkészítették a részletes összefoglaló jelentést, amelyet jóváhagyás végett a Polgári Kollégium elé terjesztenek.

I. A vizsgálat jelentősége, a nemzetközi és hazai jogi háttér

Az Európai Unió jelentős kibővülése a munkaerő szabad áramlásának következtében jelentősen megnövelte a határokon átívelő jogviták számát és felerősítette az azok rendezésére igénybe vehető nemzetközi jogi eszközök szükségességét. A fokozódó nemzetközi mobilitás következtében a családjogi viták sem maradnak országhatárokon belül. Becsült adatok szerint közel 7.000.000 uniós polgár él a hazájához képest másik tagállamban és a nemzetközi házasság felbontások száma az Unióban történő házasságok felbontásának 16%-át teszi ki.

A családjog egyik legfontosabb feladata a gyermek érdekeinek kiemelt védelme, amelynek elsődleges nemzetközi dokumentuma a Gyermek Jogairól szóló, New-Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény. Az ENSZ keretei között kidolgozott Egyezmény 11. cikke szerint a részes államok intézkedéseket tesznek, hogy megakadályozzák a gyermekek törvénytellenes külföldre utaztatását és ott-tartását, ebből a célból előmozdítják a kétoldalú és több oldalú

megállapodások megkötését, illetve a meglévő megállapodásokhoz való csatlakozást.

A Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett ENSZ Egyezmény idézett cikkével összhangban áll a Hágai Magánjogi Konferencia szorgalmazására már 1980-ban létrejött, a Gyermek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló Szerződés (a továbbiakban: Egyezmény), amely a gyermekkel kapcsolatos szülői felügyeleti jogok nemzetközi védelme érdekében született, s melyhez eddig 89 állam csatlakozott. Szűkebb körben, kizárólag az Európai Unió tagállamai vonatkozásában – Dánia kivételével – közvetlenül alkalmazandó jogforrás a Tanács 2201/2003/EK (2003. november 27.) Rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK. Rendelet hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: Brüsszel II.A. Rendelet), amely új alapokra helyezte a Hágai Egyezmény alkalmazásának feltételeit; ennek szabályait a 2005. március 1. után indult ügyekben kell alkalmazni. A Rendelet a kapcsolattartási és a gyermek visszaadásával kapcsolatos ügyekben megszüntette az *exequatur* eljárást (e határozatokat bármely tagállam közvetlenül és automatikusan köteles elismerni), a gyermekelvitel megakadályozására és a gyermek visszaadására új szabályokat iktatott be, amely a gyermek visszaadását gyorsabban és hatékonyabban biztosítja. A gyermek visszaadásával kapcsolatos bírósági eljárás határidejét csökkentette: a bíróságnak a gyermek visszaadására irányuló kérelem beérkezését követő hat hét alatt meg kell hoznia döntését. A gyermek visszaadását kérelmező felet és – ha annak egyéb akadálya nincs (pl. életkor) – a gyermeket is kötelező meghallgatni az eljárás során. Az Európa Tanácsnak a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2010. évi iránymutatása – amelyet az Európai Bizottság 2011. februárjában elfogadott EU gyermekjogi ütemterve is figyelembe vesz – olyan elemeket tartalmaz, amelyek különös súllyal jelentkezhettek a

jogellenes gyermekelviteli ügyekben (pl. a gyermek részvétele az eljárásban, véleményének kellő súlyú figyelembevétele, a szülők megfelelő tájékoztatása jogaikról és az eljárásról, az eljárás gyors és hatékony lefolytatása, a mediáció jelentősége a családjogi vitákban, a gyermekekkel foglalkozó szakmai szereplők megfelelő képzése, a tagállamok médiaszabályozási kötelezettsége, stb.). Valamennyi említett nemzetközi dokumentum hatályosulása az érintett államok részéről számos kérdésben megköveteli az azonos jogértelmezést és az egységes jogalkalmazást, ami a jogalkalmazók számára komoly kihívást jelent.

Magyarország 1986-ban csatlakozott a Hágai Egyezményhez (1986. évi 14. tvr.) és annak végrehajtása érdekében miniszteri rendeletet alkotott (7/1988.[VIII.1.] IM rendelet – a továbbiakba: Vhr.), amely – egyebek mellett – a jogellenesen Magyarországra hozott vagy itt tartott gyermekek visszavételére vonatkozó bírósági nemperes eljárás rendjét szabja meg, s országunk, mint 2004. május 1. óta az Európai Unió tagja köteles – a tagállamok közti viszonyban – a Brüsszel II.A. Rendelet alkalmazására is. A gyermekelviteli ügyek az Amsterdami Szerződés értelmében kizárólagos EU hatáskörbe tartoznak, amely a tagállamok viszonyában kizárja e tárgyban kétoldalú szerződések megkötését.

A jogellenesen Magyarországra hozott vagy itt tartott gyermek visszavételére irányuló eljárások száma viszonylag nem nagy, de a döntés hazánk nemzetközi kötelezettségeit érinti és az ország külföldi megítélését befolyásolja, ugyanakkor több esetben jelentősen felkavarja a közvéleményt és a média érdeklődésére tart számot. A visszavitelt elrendelő döntés végrehajtása érzékeny terület a gyermek és a vele együttélő szülő szempontjából, a végrehajtás elmaradása pedig a különélő szülő (és hosszabb távon a gyermek) érdekeinek sérelmével jár illetve járhat, és a családi élethez fűződő alapvető emberi jogot érint (nem tekinthető véletlennek, hogy e határozatok végrehajtásának szabályai az elmúlt 10 évben többször, így a közelmúltban is változtak – lásd III/6. pontot). Ezért az egységes

és megalapozott jogalkalmazás e területen különösen fontos.

A nemzetközi dokumentumok és a belső jogszabályok mellett a helyes joggyakorlat kialakításában fontos szerepe van a Kúria – elvi határozatokban és eseti döntésekben adott – iránymutatásainak. Az elmúlt másfél évtizedben a Kúria (Legfelsőbb Bíróság) olyan kérdésekben hozott elvi határozatot, mint pl. a visszavitel iránti kérelem elutasításának kivételes feltételei (EBH 2000.213.), a gyermek érdeke a visszaviteli eljárásban (EBH 2002.634.), a szokásos tartózkodási hely értelmezése az Egyezmény alkalmazása során (EBH 2003.950., EBH 2011.2318.), valamint a visszaviteli eljárás és a joghatóság összefüggései (EBH 2011.2411.).

II. A vizsgálat módszere, lefolytatása

A 7/1988.(VIII.1.) IM rendelet (Vhr.) 3. §-ának (2) bekezdése értelmében a jogellenesen Magyarországra hozott gyermek visszavitelére irányuló nemperes eljárás lefolytatására kizárólag a Pesti Központi Kerületi Bíróság illetékes. Következésképpen az elsőfokú döntések elleni fellebbezéseket a Fővárosi Törvényszék bírálja el. Ezért a joggyakorlat elemző csoport a vizsgálat módszereként a KÜSZ. 39. § (1) bekezdésének c) pontja alapján az ún. kiküldött rendszerű vizsgálatot alkalmazta, amely szerint a joggyakorlat elemző csoport vezetője a csoport két bíró tagját a helyben való vizsgálat és elemzés elvégzésére jelölte ki. A vizsgálat a 2010. január 1. és 2012. december 31. közötti vizsgálati időszakban jogerősen befejezett ügyekre terjedt ki.

Dr. Kozák Henriettnek az elsőfokú iratok vizsgálata alapján készített jelentése szerint az említett időszakban 32 jogerős ügyből valójában 28 volt a jogellenesen Magyarországra hozott gyermek visszavitelére irányuló eljárás (a fennmaradó 4 ügy Magyarországról jogellenesen elvitt gyermek visszahozatalára irányult,

emiatt ezen ügyekben a kérelmeket a bíróság idézés kibocsátása nélkül elutasította). A 28 gyermek visszaviteli ügyből 24 fejeződött be érdemben, ebből 13 a gyermek visszavitelének elrendelésével, 11 a visszavitel megtagadásával. A fennmaradó 4 ügyben 3 az eljárás megszüntetésével, 1 pedig egyezséggel zárult. 8 ügy kivételével valamennyi ügyben fellebbezés folytán a másodfokú bíróság hozott jogerős döntést, 7 ügyben felülvizsgálati eljárásra is sor került. Végrehajtás elrendelése 4 ügyben történt.

A Balázné dr. Wunsch Zsuzsanna által elemzett, másodfokú ügyekben – amelyek részben egybeestek az elsőfokon vizsgáltakkal – 21 olyan eljárás folyt, amely másodfokú határozattal fejeződött be és nem került sor felülvizsgálati eljárásra. A 21 ügyből 11 végződött a kérelem jogerős elutasításával, 10 ügy a visszavitel jogerős elrendelésével, egy ügyben csak a jogellenesség megállapítására szorítkozott a határozat, a visszavitel elrendelésére – az eljárást kezdeményező fél kifejezett nyilatkozata alapján – nem került sor. A másodfokú bíróság részéről mind a 21 ügyben az elsőfokú határozatot helybenhagyó döntés született.

A Kúrián a tárgyidőszakban vizsgált 6 ügy közül 4 esetben az elsőfokú végzést helybenhagyó másodfokú végzés hatályban tartására, egy esetben az elsőfokú elutasító döntést megváltoztató és a visszavitelt elrendelő másodfokú végzés hatályban tartására, egy esetben pedig a másodfokú végzés hatályon kívül helyezésére és az elsőfokú végzés helybenhagyására került sor.

Az első- és a másodfokú ügyek vizsgálata alapján készített jelentések a joggyakorlat elemző csoport által megadott szempontok alapján, a III. pontban megadott témakörönként részletesen tartalmazzák a vizsgált ügyek bemutatását ügyszám szerint, az azokban felmerült jogi problémákra fókuszálva.

Dr. Volni Emese az ügyvédi praxisában felmerült jogesetek elemzésén keresztül mutatta be, hogy az eljárás elhúzódása, a bíróságoknak, különösen a párhuzamosan folyó gyermekelhelyezési és kapcsolattartási perekben hozott, az eljárás céljával ellentétes egyes intézkedései, valamint a jogerős határozatok végrehajtásának nehézségei (a szükséges kényszerintézkedések hiánya, illetve nem felelő alkalmazása) esetenként hogyan hiúsíthatják meg az Egyezmény célkitűzéseit és idegeníthetik el véglegesen a gyermeket a különélő szülőjétől.

A gyakorlatot bemutató elemzések mellett a joggyakorlat elemző csoport megvitatta Ninauszné dr. Bartók Ágnes: A Magyarországról jogellenesen külföldre vitt gyermekek visszahozatala és a PK 284. számú állásfoglalás alkalmazásának problémái, dr. Szeibert Orsolya: A jogellenes elvitellel kapcsolatos gyermekjogi szempontok és dr. Gyengéné dr. Nagy Márta: A mediáció lehetőségei és perspektívái a jogellenes gyermekelviteli ügyekben című tanulmányait. Ezeknek a joggyakorlat elemzés szempontjából jelentős részeit a vizsgálat megállapításai (III. pont), valamint a következtetések és javaslatok (IV. pont) tartalmazzák.

A joggyakorlat elemző csoport a vizsgálat során figyelembe vette a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet keretében a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény alkalmazására vonatkozóan elkészített Magyarázó Jelentést (ún. Pérez-Vera jelentés), a téma hazai jogirodalmát, továbbá a KIM Nemzetközi Magánjogi Főosztálya által a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény alkalmazásával a magyarországi bírósági gyakorlat, valamint a KIM, mint Központi Hatóság szerepe és feladatai tárgyában készült összeállítást.

III. A vizsgálat megállapításai, témakörönként

1. A gyermek visszajuttatására irányuló eljárás célja; a gyermek érdeke

A Hágai Egyezmény preambulumban az Egyezményt aláíró államok kifejezésre juttatták, hogy a gyermekelhelyezési ügyekben a gyermek érdekét tekintik legnagyobb jelentőségűnek és meg kívánják védeni a gyermeket elvitelük vagy elrejtésük káros következményeitől. Ennek érdekében teremtik meg a gyermekeknek a szokásos tartózkodási helyük szerinti államba történő azonnali visszavitelére szolgáló eljárást. Az Egyezmény célja, hogy biztosítsa a bármelyik szerződő államba jogellenesen elvitt vagy ott visszatartott gyermekek azonnali visszajuttatását, valamint azt, hogy a gyermekek feletti felügyelet, illetőleg a láthatás gyakorlására szolgáló – az egyik szerződő állam jogrendszeréből folyó – jogot a többi szerződő államban tiszteletben tartsák (1. cikk). A Brüsszel II.A. Rendelet bevezetőjének (17) bekezdése is hangsúlyozza, hogy a gyermek jogellenes elvitele vagy visszatartása esetében a gyermek visszavitelét haladéktalanul el kell érni és ennek elutasítására csak egyedi, kellően indokolt esetben kerülhet sor. A gyermek visszavitelének elrendelése tehát nem a szülői felügyelet tárgyában való döntés, hanem a megsértett szülői felügyeleti jogok helyreállítása, abból kiindulva, hogy ez a gyermek elsődleges érdeke. Ezt a Hágai Egyezmény 16. és 19. cikke is egyértelműen alátámasztja.

Az elemző csoportban felmerült, hogy gyermekjogi szempontból nem túlságosan merev-e az az álláspont, amely a jogellenes elvitt *ab ovo* a gyermek érdekével ellentétes magatartásnak tekinti, mert különösen igen alacsony életkorú gyermek esetén ez kétséges lehet. A csoport azonban egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Egyezmény célját szem előtt tartó gyakorlat, amely abból indul ki, hogy a jogellenes elvitel eleve sérti a gyermek érdekét, helyes, és a szigorú értelmezés összhangban van az Európai Bíróság, valamint a Kúria

szemléletével. Az EBH 2002.634. számú Elvi Határozat II. pontja szerint az Egyezmény alkalmazása során a gyermek érdeke elsődlegesen a megsértett szülői felügyeleti jog azonnali helyreállítása. A gyermek esetlegesen ezzel ellentétes érdekét az Egyezmény 12. és 13. cikkének kivételes szabályként alkalmazható rendelkezései szerint a visszavitel elrendelésének megtagadásával lehet érvényre juttatni (lásd a III/3. pontban foglaltakat).

A gyakorlatban számos olyan eset előfordul, amikor a szülő a gyermek jogellenes Magyarországra hozatalát (vagy itt-tartását) oly módon igyekszik legitimálni, hogy a gyermek nála történő elhelyezése iránt azonnal bírósági eljárást kezdeményez. Ennek a törekvésnek állja útját a Hágai Egyezmény 16. cikke, amely elsőbbséget biztosít a gyermek visszaadására irányuló eljárásnak a szülői felügyeleti jog érdekét érintő eljárással szemben. A Kúria (Legfelsőbb Bíróság) régóta követett iránymutatása szerint, ha a Hágai Egyezmény alapján a gyermek visszavitele iránt eljárás folyik, a bíróság a szülői felügyeletet érintő perben semmilyen olyan intézkedést nem hozhat, amely az Egyezmény céljával ellentétes, mindaddig, amíg nem születik határozat arról, hogy a gyermeket az Egyezmény szerinti eljárás eredményeként nem kell visszavinni. A 16. cikk tehát minden olyan intézkedés tilalmát magában foglalja, amely a szülői felügyeleti jogot érinti, tekintet nélkül annak alaki-eljárásjogi megjelölésére. Ide tartozik az olyan ideiglenes intézkedés is, amely a gyermek gondozásának, nevelésének, vagyona kezelésének, valamint törvényes képviselője jogának gyakorlását – akár átmenetileg is – egyik vagy másik szülőnek juttatja (BH 1991.273., 1995.283.). Ezt az értelmezést támasztja alá a másik oldalról a 19. cikk, amely szerint az Egyezmény alapján hozott döntés nem tekinthető a szülői felügyeleti jog érdekében hozott döntésnek.

Problémát jelent azonban, hogy az a bíróság, ahová a gyermekelhelyezési keresetet benyújtják, nem minden esetben értesül a visszavitel iránt folyó eljárás

megindításáról. Abban az esetben, ha a visszavitel iránt a Központi Hatóságon keresztül érkezik kérelem, a KIM erről hivatalból értesíti a perben eljáró bíróságot az Egyezményvel ellentétes intézkedések megakadályozása érdekében. Célszerű lenne, ha ilyen esetekben a bíróság a gyermekelhelyezési per tárgyalását felfüggesztené addig, amíg a gyermekelviteli eljárás jogerősen lezárásra nem kerül. Ha ugyanis az Egyezmény szerinti eljárásban hozott döntés alapján nem kerül sor a gyermeknek a szokásos tartózkodási helye szerinti államba történő visszavitelére, a magyar bíróság eljárhat a szülői felügyeleti jogok rendezése tárgyában, feltéve, hogy nemzetközi egyezmény vagy a magyar nemzetközi magánjogi szabályok alapján joghatósággal rendelkezik az eljárásra. Magyarország és az Európai Unió többi tagállama vonatkozásában azonban a Brüsszel II.A. Rendelet értelmében ilyen esetben a gyermeknek az elvitt megelőző szokásos tartózkodási helye szerinti EU tagállam bírósága rendelkezik joghatósággal (Rendelet 11. cikk (6) és (7) bekezdés).

A jogellenes gyermekelviteli eljárásban viszont – szűk körben – a bíróság hozhat ideiglenes intézkedést a Brüsszel II.A. Rendelet 20. cikkének (1) bekezdése alapján. E szerint sürgős esetben e Rendelet rendelkezései nem gátolják a tagállam bíróságait abban, hogy az e tagállam joga szerint alkalmazható ideiglenes intézkedéseket – a védelmi intézkedéseket is beleértve – hozzanak a területükön található személyek vagy vagyontárgyak tekintetében akkor is, ha a Rendelet szerint más tagállam bírósága rendelkezik joghatósággal az ügy érdemében. Ebből kiindulva a vizsgált ügyek egy részében az elsőfokú bíróság a kérelmező szülő és a gyermek között az eljárás időtartamára, illetve a gyermek visszavitelének végrehajtásáig ideiglenes intézkedéssel szabályozta a kapcsolattartást, annak érdekében, hogy a gyermek a különélő szülőjétől teljesen ne idegenedjen el. Az elemző csoport ezt a gyakorlatot – a szóban lévő ügyekben az időtényező jelentőségére is tekintettel – kifejezetten támogatandónak tartja (megjegyzendő, hogy a vizsgáltak között volt olyan ügy, ahol a szabályozást a

kérelmezett sem ellenezte, sőt e tárgyban egyezségkötésre is sor került).

2. A gyermek visszavitelének elrendeléséhez szükséges feltételek

A gyermek visszavitelének elrendelése érdekében indított eljárásban a bíróságnak alapvetően két lépcsőben kell döntenie. Vizsgálnia kell, hogy: a) történt-e az Egyezmény által jogellenesnek minősített elvitel vagy visszatartás, b) nem forog-e fenn olyan körülmény, amely miatt a visszavitel megtagadható.

A bíróságnak először tehát azt kell megvizsgálnia, hogy a visszavitel elrendelésének az Egyezmény szerinti feltételei adottak-e, vagyis

- a gyermek szokásos tartózkodási helye abban az államban volt-e a jogellenes elvitelt közvetlenül megelőzően, ahová a visszavitelt kérik,
- ezen állam joga szerint az elvitel jogellenes volt-e,
- a kérelmező az elvitelt megelőzően a felügyeleti jogát ténylegesen gyakorolta-e, és végül
- a gyermek nem töltötte-e be a 16. életévét, amikor az Egyezmény már nem alkalmazható (Egyezmény 3. és 4. cikkei).

A fentiekből kitűnik, hogy a gyermek állampolgárságának a jogellenes elvitel miatti eljárásban nincs jelentősége, tehát a magyar állampolgársággal (is) rendelkező gyermek visszavitele is elrendelhető a más országban lévő szokásos tartózkodási helyére, ha annak az Egyezmény szerinti feltételei fennállnak.

2.1. A gyermek szokásos tartózkodási helye

A szokásos tartózkodási hely fogalmát sem a Hágai Egyezmény, sem a Brüsszel II.A. Rendelet nem határozza meg, azt a bíróságnak autonóm módon, a konkrét

ügy sajátosságai alapján, az Egyezmény céljára tekintettel, valamennyi körülmény figyelembevételével, a nemzeti jogtól függetlenül kell megállapítani. A Kúria jogelődjének, a Legfelsőbb Bíróságnak az EBH 2003.950. számú Elvi Határozata szerint az Egyezmény alkalmazásában a gyermek szokásos tartózkodási helye alatt azt a helyet kell érteni, amely huzamosabb ideig és akár a véglegesség szándéka nélkül is a szülő és a gyermek együttélésének természetes és zavartalan helyszíne, ideértve a megfelelő közös lakást, a gyermeket eltartó szülő munkahelyét és azt a mikroközösséget is, ahová a gyermek az adott időszakban beilleszkedett.

Az Európai Unió tagállamainak viszonyában némi eltérést jelent, hogy, ha a gyermek az egyik tagállamból a másikba költözik, az új tagállamban a szokásos tartózkodási hely megszerzésével egyidejűleg elveszti a korábbi szokásos tartózkodási helyét. Bár a „szokásos” jelző egy bizonyos időtartamra enged következtetni, nem lehet kizárni, hogy az új tagállam már a gyermek odaérkezése napján a gyermek szokásos tartózkodási helyévé váljon a Brüsszel II.A. Rendelet 10. cikke értelmében; a bírónak ezt mindig a konkrét eset tényállása alapján kell meghatározni. A Rendelet alkalmazásával kapcsolatban az Európai Bíróság a gyermeknek a szociális és családi környezetbe való bizonyos mértékű beilleszkedését tekintette meghatározónak, amelyben számos tényezőnek (a gyermek életkorának, a tagállam területén való tartózkodás időtartamának, rendszerességének, a költözés körülményeinek és indokainak, a földrajzi és családi gyökereknek) van jelentősége (Eu. Bír. C-497/10. PPU. számú határozat).

A vizsgált ügyek mindegyikében megtörtént annak elsődleges vizsgálata, hogy a gyermeknek a Magyarországra hozatala (visszatartása) előtt abban az országban volt-e a szokásos tartózkodási helye, ahová a visszavitelét kérték. Ebben a kérdéskörben különös gondot jelenthet, ha a szülők egymást követően vagy egyidőben több államban élnek. A két- vagy többlakiság problémáját a bírói

gyakorlat a rendelkezésre álló tények, valamint a szülők szándékának együttes mérlegelése alapján határozza meg (a „kétlakiság” mellett hol volt a család együttélésének azon helyszíne, ahol a szülők a gyermeket közösen gondozták, nevelték, hol járt a gyermek óvodába, iskolába, melyik államban vették igénybe a gyermekjóléti szolgáltatásokat, illetőleg a szülők az együttélésükkel, egyik tagállamból a másikba költözésükkel kapcsolatban milyen elképzeléseket hangoztattak). Fontos szempont, hogy a szülők a lakóhely-változtatásról és a gyermek további gondozásának helyszínéről közösen döntöttek-e. A szokásos tartózkodási hely vizsgálatának a jogellenes gyermekelvitel (illetve a Magyarországon történő visszatartás) időpontjára vonatkozóan kell megtörténnie. A jogellenesség megállapítását nem teszi mellőzhetővé az, hogy – a másik szülő hozzájárulásával – a gyermek időközben Magyarországon „újabb” szokásos tartózkodási helyet szerez. A másik szülő utólagos hozzájárulása esetén a visszavitel megtagadására kerülhet sor a Hágai Egyezmény 13. cikkének a) pontja alapján (lásd III/3. pontban foglaltakat). Több esetben a szülők Magyarországon vállalnak munkát (vagy egyikük itt dolgozik), itteni munkavállalásukat azonban átmeneti jellegűnek tekintik és a másik uniós tagállamban a szokásos tartózkodási helyüket fenntartják. Ilyen esetben az egyik szülő által a gyermek egyoldalú visszatartása az országban jogellenesnek minősül (EBH 2011.2318.).

Nehézséget okozhat a szokásos tartózkodási hely megállapítása, ha a gyermek igen alacsony életkorú (csecsemő, kisdéd), és az anya tartja jogellenesen Magyarországon. Az elsőfokú eljárások vizsgálati anyagából (amely a gyermekek életkora szerint csoportosítva is vizsgálta a szokásos tartózkodási hely megállapíthatóságát) kitűnik, hogy önmagában a gyermek életkora nem befolyásolja az elvitel jogellenességét, nem változtatja meg a szokásos tartózkodási helyet. Így pl. egy Olaszországban született 10 hónapos csecsemő esetén, aki életéből 75 napot töltött Olaszországban, majd a fennmaradó időt

jogellenes itt-tartása miatt Magyarországon töltötte, mind az első-, mind a másodfokú bíróság Olaszországot mondta ki szokásos tartózkodási helynek, ahol a szülők élettársként éltek együtt közös lakóhelyen és a gyermeket 3 hónapos koráig közösen gondozták. Az első- és a másodfokú bíróság egybehangzó döntését a Kúria Pfv.II.22.065/2012. számú végzésével hatályában fenntartotta. Más kérdés, hogy a gyermek visszavitelét az Egyezmény 13. cikkének b) pontja alapján meg lehet tagadni, ha az számára elviselhetetlen helyzetet teremtene.

A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy az Európai Bíróság a hivatkozott ítéletében a gyermek életkora miatt (csecsemő) az anya földrajzi és családi gyökereinek, valamint az anya és a gyermek által ugyanebben a tagállamban fenntartott családi és szociális kapcsolatoknak is jelentőséget tulajdonított, és rámutatott arra, hogy amennyiben az eset valamennyi körülményének vizsgálata alapján arra a következtetésre lehetne jutni, hogy a gyermek szokásos tartózkodási helye nem állapítható meg, úgy a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározását a gyermeknek a Rendelet 13. cikke szerinti „jelenlétével” kapcsolatos kritérium alapján kell elvégezni (vö. C-497/10.PPU.sz. ítélet).

2.2. Az elvitel jogellenessége a szokásos tartózkodási hely államának joga szerint

A vizsgált ügyek mindegyikében sor került annak tisztázására, hogy a kérelmező a szokásos tartózkodási hely államának joga szerint rendelkezett-e a Hágai Egyezmény 5. cikkének a) pontja, illetve a Brüsszel II.A. Rendelet 2. cikkének 9. pontja szerint meghatározott szülői felügyeleti joggal (a gyermek személyéről való gondoskodás joga, beleértve a jogosultságot a gyermek lakóhelyének meghatározására). A szülői felügyeleti jog alapulhat jogszabályon, bírói vagy államigazgatási határozaton vagy a szokásos tartózkodási hely államának joga szerint „joghatással bíró egyezségen”. Az eljárást megindító személynek

(kérelmezőnek) ennek megfelelően a felügyeleti jogosultságát hivatalos határozattal kell igazolnia, ennek hiányában neki – illetve az érdekében eljáró Központi Hatóságnak – be kell mutatnia a külföldi jog tartalmára vonatkozó igazolást vagy az egyezséget.

Az elsőfokú gyakorlatban abban mutatkozik némi bizonytalanság, hogy a bíróság elfogadja-e a külföldi jog nem hiteles fordítását, kell-e ún. törvénybizonyítvány, illetve, ha a Központi Hatóság közreműködése nélkül nyújtotta be a kérelmező a visszavitel iránti kérelmet, milyen módon kell a hivatkozott szokásos tartózkodási hely államának vonatkozó jogszabályait a bizonyítás során csatolnia és a jogellenességet bizonyítani. Az érdemi végzések indokolásában is különféle gyakorlatot lehet látni: van, hogy a bíróság pontosan felhívja és idézi a külföldi anyagi jogot, amely a jogellenességet alátámasztja, más esetben csak annyit jegyez meg, hogy a külföldi jog szerint a szülői felügyeleti jogokat a szülők közösen gyakorolták, és a visszatartás sérti a kérelmező szülői felügyeleti jogait.

Bár a külföldi jog igazolása, a külföldi határozat figyelembe vétele az Egyezmény 14. cikke értelmében formai követelményekhez nincs kötve, a munkacsoport álláspontja szerint a külföldi jogra való precíz hivatkozás nem mellőzhető, különös tekintettel arra, hogy a magyar Központi Hatóság tapasztalatai szerint Magyarországról jogellenesen külföldre vitt gyermek esetében a magyar jog igazolását pontosan megkövetelik. Mellőzhető viszont a külföldi jog külön igazolása, ha az eljárásban a felek között nem vitás, hogy a gyermek jogellenes elhozatala előtt a felügyeleti jogokat az adott ország törvényeinek megfelelően közösen gyakorolták (ugyanígy: BH 2002.401.).

A vizsgálat ügyek között egyébként csupán egyetlen egy akadt, amelyben az ausztrál kérelmező az elvitel időpontjában nem rendelkezett szülői felügyeleti joggal, mivel nem tett hivatalos lépéseket a gyermek családi jogállásának

rendezése érdekében és így jogilag nem volt az apja.

2.3. A szülői felügyeleti jog tényleges gyakorlása

A gyermek visszavitele iránti kérelem előterjesztése szempontjából azonos megítélés alá esik, hogy a kérelmező kizárólagosan volt jogosult a felügyeleti jog gyakorlására vagy a másik szülővel közösen, továbbá, hogy a kérelmező és a kérelmezett között fennállt-e az elvitel időpontjában a házassági kötelék vagy életközösség. Lényeges szempont viszont, hogy a kérelmező a szokásos tartózkodási hely államának joga szerint őt megillető felügyeleti jogot a gyermek elvitele idején ténylegesen gyakorolta-e.

A vizsgált esetek egy részében az volt megállapítható, hogy a szülők a házassági vagy élettársi együttélésük keretében közösen gondozták, nevelték a gyermeket, ezen belül tipikusan az anya volt otthon a gyermekkel. A tényleges gondozást döntően ő látta el, az apa pedig biztosította a család lakhatását, megélhetését és emellett részt vett a gyermekkel kapcsolatos teendők ellátásában. Az ügyek másik részében a szülő már különváltak, de a kérelmezőként fellépő szülő eleget tett a másik szülők háztartásában élő gyermek eltartásával kapcsolatos kötelezettségének és rendszeresen tartotta is a kapcsolatot a gyermekével, ami – természetesen – a felügyeleti jog tényleges gyakorlásának számít. A vizsgált ügyekben és a Kúria gyakorlatában sem fordult elő, hogy a kérelmező szülő a felügyeleti jogát és ebből eredő kötelezettségeit ténylegesen nem gyakorolta volna.

3. A visszavitel elrendelésének megtagadása

A visszavitel elrendelésére irányuló döntéshozatal második lépcsője annak vizsgálata, hogy nem forog-e valamely, az Egyezményben nevesített körülmény,

amely kivételesen, az elvitel jogellenessége ellenére lehetővé teszi a visszavitel elrendelésének megtagadását. Erre az Egyezmény 12. és 13., valamint a 20. cikkei alapján kerülhet sor.

Az Egyezmény 12. cikkének (1) bekezdése szerint haladéktalanul el kell rendelni a gyermek visszavitelét, ha az Egyezmény 3. cikke szerinti jogellenes elviteltől vagy visszatartástól számítva egy évnél kevesebb idő telt el az eljárás megindításáig azon állam igazságügyi vagy igazgatási szerve előtt, ahol a gyermek van. A 12. cikk második fordulata szerint akkor is el kell rendelni a visszavitelt, ha az eljárást az említett egy éves határidő lejárta után indították, kivéve, ha bizonyítják, hogy a gyermek már beilleszkedett új környezetébe.

A vizsgálat tárgyát képező ügyekben az egy éven túli eljárás indítás esetén a bíróság minden esetben vizsgálta a gyermek beilleszkedésének kérdését és amennyiben az tényszerűen megállapítható volt, a visszaviteli kérelmet elutasította. Így pl. az egyik ügyben az anya a gyermeket az olasz bíróság ideiglenes gyámság alá helyező rendelkezése megsértésével 2008. augusztusában hozta Magyarországra. A Hágai Egyezményen alapuló eljárás megindításával azonban az arra jogosult olasz hatóság késlekedett, így a kérelem a magyar elsőfokú bírósághoz egy éven túl érkezett. Az elsőfokú bíróság tanúk meghallgatása, környezettanulmány beszerzése, háziorvosi és védőnői közlés, valamint családgondozói nyilatkozat alapján megállapította, hogy a gyermek a magyarországi környezetébe beilleszkedett, ezért a visszavitel iránti kérelmet elutasította, amit a másodfokú bíróság helybenhagyott. A visszavitel mellőzése szempontjából közömbös, hogy az eljárás késedelmes megindításának mi volt az oka.

A 13. cikk szerint a bíróság nem köteles elrendelni a gyermek visszavitelét

- ha bizonyítják, hogy a gyermek felett felügyeleti joggal rendelkező

személy (intézmény vagy szerv) az elvitel vagy visszatartás időpontjában felügyeleti jogait ténylegesen nem gyakorolta, illetve előzetesen vagy utólag hozzájárult a gyermek elviteléhez;

- ha bizonyítják, hogy a gyermeket visszavitele testi vagy lelki károsodásnak tenné ki, vagy bármi más módon elviselhetetlen helyzetet teremtene számára;

- ha a bíróság úgy találta, hogy maga a gyermek ellenzi a visszavitelét és elérte már azt az érettséget, amikor véleményére tekintettel kell lenni.

A magyar bírói gyakorlat – más országok gyakorlatához hasonlóan – a visszavitel megtagadását kivételesnek tartja és megszorítóan értelmezi. Ténylegesen gyakoroltnak tekinti a szülői felügyeleti jogot akkor is, ha a szülőnek azért nem volt módja élni ezzel a jogával, mert a másik szülő azt a gyermek önkényes elrejtésével vagy elvitelével megakadályozta. Nem ismeri el a szülő elvitelhez való hozzájárulásának azokat az eseteket, amelyekben a szülő a gyermek külföldre utazásához, ideiglenes külföldön tartózkodásához (pl. magyarországi rokonlátogatáshoz, vakációhoz) ugyan hozzájárult, ám nem egyezett bele abba, hogy a másik szülő a gyermekkel véglegesen vagy tartósan külföldön telepedjen le. Erre tekintettel a bíróságok nem látnak alapot a visszavitel megtagadására olyan esetekben, amikor a gyermektől különélő (de a szülői felügyeleti jogát a különélés alatt gyakorló) kérelmező szülő csak ahhoz adta a hozzájárulását, hogy a kérelmezett a gyermekkel ideiglenesen Magyarországra utazzon, utóbbi azonban ennek ellenére a gyermekkel együtt a végleges letelepedés szándékával maradt itt, és a gyermeket nyomban óvodába íratta be. Egy másik ügyben azonban az apa az anya előzetes beleegyezésével hozta a gyermeket Magyarországra az USA Virginia államából, ahol a felügyeleti jogot közösen gyakorolták. Utóbb az anya ezt a hozzájárulását a közjegyző előtt meg is

erősítette. A másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését, amelyben a visszavitel iránti kérelmet – részben a jogellenesség hiánya, részben a 13. cikk a) pontja alapján – elutasította. A döntés felveti azt a kérdést, hogy amennyiben a gyermek a kérelmező szülő beleegyezésével Magyarországon szerez új szokásos tartózkodási helyet, beszélhetünk-e egyáltalán jogellenes gyermekelvitelről. A 13. cikk a) pontjának szövege szerint a jogellenességen nem változtat az előzetes vagy utólagos hozzájárulás, de bármelyik alapot ad a visszaviteli kérelem elutasítására. Az Egyezmény céljából (az 1. cikkben és a 3. cikkben foglaltakból) azonban a másik jogértelmezés (jogellenesség hiánya) is levezethető.

A visszavitel elrendelésének mellőzése érdekében a gyermeket önkényesen Magyarországon tartó szülő (a kérelmezett) az esetek túlnyomó részében arra hivatkozik, hogy a gyermeket a visszavitel elrendelése testi vagy lelki károsodásnak tenné ki, vagy bármi más módon elviselhetetlen helyzetet teremtene számára (13. cikk b) pontja). Ennek okaként tipikusan egyrészt a kérelmezőnek a gyermekelvitel előtti durva, a gyermeket – pszichikailag vagy tettelesen – veszélyeztető magatartását, a gyermek szexuális zaklatását, másrészt a gyermeknek az új környezetbe való beilleszkedését jelöli meg. A magyar bíróság legtöbbször nincs abban a helyzetben, hogy a másik szülő korábbi magatartását ebben az eljárásban vizsgálja, önmagában a gyermek beilleszkedését az új környezetbe pedig nem tartja olyan súlyúnak, ami a visszavitel megtagadását lehetővé tenné, még akkor sem, ha az újabb környezetváltozás átmenetileg a gyermeknek nehézséget okozhat (az új környezetbe való beilleszkedésnek csak az Egyezmény 12. cikkében foglalt esetben tulajdonít jelentőséget).

A 13. cikk b) pontjának alkalmazása azért kényes kérdés, mert a kérelmezett legtöbbször e körülmények tisztázására terjeszt elő bizonyítási indítványt, csatol

be magán-pszichológusi véleményt vagy orvosi igazolást, kéri környeztanulmány lefolytatását stb., mindezekről az eljárás elhúzódását és a gyermeknek a kérelmezőtől való visszafordíthatatlan eltávolodását, végső soron a gyermek Magyarországon való maradását remélve. Ez az a pont tehát, ahol a jogellenesen Magyarországra hozott gyermek visszavitelére irányuló eljárás könnyen „átfordulhat” gyermekelhelyezési perré, amely ellentétes az Egyezmény céljával.

A vizsgált ügyekből azonban jól kirajzolódik, hogy a bíróságok a visszaviteli eljárást az Egyezmény keretei között tartják és nem engedik a bizonyítást olyan kérdésekben, amelyek a gyermekelhelyezési perre tartoznak (melyik szülő alkalmasabb a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének biztosítására). Széles körű bizonyítást egyébként a Brüsszel II.A. Rendelet által előírt rövid határidő sem tesz lehetővé (lásd a III/4. pontban foglaltakat). Ezért a vizsgált ügyekben a visszavitel elrendelésének megtagadására csak valóban indokolt esetekben került sor (pl. a 3 éves és 4 hónapos hallássérült, emiatt beszédértésében és beszédfejlődésében korlátozott, fejlesztésre szoruló gyermek vonatkozásában, aki képességei miatt speciális foglalkozást és bánásmódot igényelt, amelyet részére magyarországi környezetében csak az anya tudott biztosítani; az 1 éves és 4 hónapos gyermek a kérelmező apa magatartása, a kérelmezett felé irányuló pszichikai fenyegetések miatt súlyos lelki károsodásnak lenne kitéve, ha vissza kellene térnie Kanadába, különös tekintettel arra, hogy ott az anya letelepedési engedéllyel nem rendelkezik és visitori engedélye lejárt – az utóbbi döntést a Kúria Pfv.II.20.018/2012. számú végzésével hatályában fenntartotta). Ez a jogértelmezés összhangban áll a Legfelsőbb Bíróság korábbi gyakorlatával is (lásd BH 1998.86., BH 2001.325.).

A Brüsszel II.A. Rendelet 11. cikkének (4) bekezdése az Egyezményhez képest is korlátozza azon tagállam bíróságának a gyermek visszavitele iránti kérelem

elutasítására vonatkozó jogát, ahová a gyermeket jogellenesen elvitték. E szerint ugyanis – az Európai Unió tagállamai egymás közti viszonyában – kizárt a kérelem elutasítása a Hágai Egyezmény 13. cikkének b) pontja alapján, amennyiben megállapítják, hogy megfelelő intézkedések történtek annak érdekében, hogy visszavitele után biztosítsák a gyermek védelmét. Kérdés, hogy ezen konkrét gyermekvédelmi intézkedések megtételét vagy az adott ország gyermekvédelmi intézmény-rendszerének rendelkezésre állását (tehát a konkrét intézkedések *lehetőségét*) kell-e érteni. Ezzel összefüggésben, ha a kérelmezett szülő a jogellenesen elvitt gyermek visszaadására irányuló eljárásban hivatkozik először a másik szülő veszélyeztető magatartására és emiatt – korábbi jelzés hiányában – a szokásos tartózkodási hely államában még semmilyen intézkedés meghozatalára nem került sor, a magyar bíróság elegendőnek tartja az érintett tagállam illetékes gyermekvédelmi szervének megnyilatkoztatását (közvetlenül vagy a Központi Hatóság útján) arról, hogy ha a veszélyeztetettség fennáll, milyen védelmi intézkedéseket tudnak foganatosítani.

Abban az esetben viszont, ha a gyermek lelki károsodásának veszélye éppen a kérelmezett szülőtől való elválás miatt merülne fel, indokolt lehet annak vizsgálata, hogy az adott tagállamban milyen szankcióval (szülői felügyeleti jog megvonása, büntetőjogi intézkedés) sújtják a gyermeket jogellenesen elvivő szülőt, van-e a szülők között a kapcsolattartásra vonatkozó megállapodás vagy határozat. Ennek a felderítése azért szükséges, hogy a visszavitel ne zárja el a gyermeket teljesen az önkényes magatartást tanúsító, de a tényleges gondozását addig ellátó szülőtől. Sajnos több, az Egyezményben részes állam alkalmaz „retorziót” a jogellenesen eljáró szülővel szemben, ami megnehezíti az Egyezmény alkalmazását, illetve a gyermek érdekével kifejezetten ellentétes eredményhez vezethet.

4. A gyermek visszavitelére irányuló nemperes eljárás

A magyar bíróság előtt a visszavitel elrendelésére irányuló eljárást a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti Központi Hatóság megkeresésére a magyar Központi Hatóság (a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium) indítja meg, vagy az eljárás megindítására ügyvédi munkaközösségnek ad meghatalmazást, de azt megindíthatja közvetlenül az a szülő vagy más személy (szerv) is, akinek szülői felügyeleti jogát sérelem érte (Vhr. 3. §). Az eljárást a magyar jog nemperes eljárásként szabályozza, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy nem a szülők között, a gyermek feletti felügyelet rendezésére irányuló jogvitáról, hanem a gyermek érdekében egy megsértett jogi helyzet gyors helyreállításáról van szó.

A speciális eljárási eszközök, amit az eljárás sajátosságai indokolnának, meglehetősen hiányosak. A tapasztalatok szerint szükség lenne arra, hogy az eljáró bíróság lakhelyelhagyási vagy határátlépési tilalmat rendelhessen el megalapozott indokok esetén, vagy elrendelhesse a gyermek úti okmányainak letétbe helyezését, elzárva a gyermek más, az Unión kívüli országba való jogellenes továbbvitelének lehetőségét. A hatályos jog szerint ilyen intézkedésekre a polgári bíróságnak nincs jogi lehetősége, ami sokszor a határozat végrehajtását is megghiúsítja (lásd a III/6. pontban foglaltakat). Előfordult azonban, hogy az elsőfokú bíróság az útlevelhatóságot kereste meg a kiskorú úti okmányának visszavonása érdekében történő intézkedésre, más eszköz híján a külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény 19. § (3) bekezdése alapján, ami ténylegesen nem erre az esetre vonatkozik.

Az eljárás legfontosabb eleme a gyorsaság: a Hágai Egyezmény 11. cikkének (2) bekezdése és a Brüsszel II.A. Rendelet 11. cikkének (3) bekezdése szerint a bíróságnak – amennyiben rendkívüli körülmények nem gátolják – hat héten belül

meg kell hoznia a határozatot. Ennek elősegítése érdekében a magyar belső jog soron kívüli eljárást ír elő: a felek meghallgatását legkésőbb a kérelemnek a bírósághoz érkezésétől számított 8. napra kell kitűzni (Vhr. 5. § (1) bek.).

A 28 érdemben vizsgált ügyből az elsőfokú bíróság mindössze négy esetben tűzte ki a meghallgatást a kérelemnek a bírósághoz érkezésétől számított 8. napra, a többiben későbbre, a két legtávolabbi határnap a 15. illetve a 18. nap volt. A 24 érdemben elbírált ügyből 6 eljárás hat héten túl fejeződött be. A PKKB bírói ügyterhét figyelembe véve így is elmondható, hogy ezeket az ügyeket soron kívül intézik és – a Központi Hatóságnak más államok gyakorlatáról szerzett tapasztalatai szerint - a magyar bíróság eljárásának gyorsasága átlag felettinek mondható. Ehhez tartozik, hogy 2011 óta a nyári illetve a karácsonyi ítélezési szünetben a PKKB-n ügyeletet tartanak, ami elősegíti a késedelem nélküli ügyintézését.

A postai kézbesítés hiányosságai miatt (15 ügyben valamelyik fél részére nem volt szabályszerű az idézés vagy a postai tértivevény nem érkezett vissza) az első meghallgatásra szóló idézéseket az eljáró bírók – noha nincs rá jogszabályi felhatalmazás – a célszerűség okán szinte minden esetben „elsőbbséggel” illetve „soron kívül adja ki” irodai utasítással látták el.

A kérelmezett több esetben kifogásolta, hogy a bíróság nem biztosított a számára „tárgyalási időközt”, nem kapott halasztást a felkészülés érdekében, illetve további határidőt bizonyítási indítványa előterjesztésére. Az alkalmazandó jogszabály (Vhr.) ugyanis nem teszi egyértelművé, hogy ezekben az ügyekben a „tárgyalási időköz” fogalmilag kizárt, és hiányoznak a felek tájékoztatására vonatkozó speciális szabályok is. A munkacsoport célszerűnek látná megfelelő jogszabályi szinten vagy OBH elnöki utasításban egy olyan jellegű tájékoztatás általánossá tételét, amely mind az eljárás lényegéről, mind a bizonyítási teherről,

illetve a bizonyítékok előterjesztésének határidejéről és a határidő elmulasztásának jogkövetkezményeiről kötelezővé tenné, már a meghallgatásra szóló idézésben a felek figyelmének felhívását (erre esetileg vannak jó példák a bírói intézkedések között).

Az eljárás gyorsasága a másodfokú eljárás során is alapvető jelentőségű lenne, a Vhr. azonban e körben nem tartalmaz semmiféle speciális rendelkezést, így a mögöttesen alkalmazandó Pp.-nek a fellebbezési határidőre (Pp. 234. § (1) bekezdése: 15 nap), valamint a végzés elleni fellebbezések esetén észrevételek előterjesztésére (Pp. 257. § (1) bekezdés: 8 nap) előírt általános határidők érvényesülnek. Ez pedig eleve lehetetlenné teszi a nemzetközi dokumentumokban előírt hat hetes határidőn belül a jogerős döntés meghozatalát. Erősen megfontolandó az eljárás céljához igazított rövidebb határidők jogszabályi előírása a másodfokú eljárásban is.

A bizonyítás lefolytatása viszont az eljárás céljának megfelelően történik: a korábbiakban kifejtetteknek megfelelően annak megállapítására irányul, hogy történt-e jogellenes elvitel (ennek bizonyítása azt terheli, aki a szülői felügyeleti jog sérelmét állítja), és amennyiben igen, van-e olyan rendelkezés, amely az Egyezmény értelmében alapot adhat a kérelem elutasítására (ennek bizonyítása a jogot sértő szülőt vagy más személyt terheli). Általános tapasztalat, hogy a jogot sértő személy újabb és újabb bizonyítási indítványok (tanúkihallgatás, pszichológus szakértő kirendelése, környezettanulmány beszerzése), előterjesztésével igyekszik az időt húzni és az eljárást a gyermekelhelyezési per medrébe terelni. Ezzel szemben a bíróságok követik a Legfelsőbb Bíróság EBH 2002.634. Elvi Határozatát, amely kimondta, hogy a jogellenesen Magyarországra hozott gyermek visszavitele iránti eljárásban a Polgári perrendtartás bizonyításra vonatkozó szabályai csak a Hágai Egyezmény keretei között, az Egyezmény céljának alávetve érvényesülnek. Ezért tanúk

meghallgatására csak viszonylag szűk körben biztosítanak lehetőséget, a felek meghallgatásán kívül elsősorban az általuk csatolt iratok, okiratok képezik a mérlegelés alapját. Esetenként e-mail, sms-es váltások, skype beszélgetések, hangfelvételek is a bizonyítékok részét képezik. Viszonylag ritkát került sor pszichológus szakértő kirendelésére és környezettanulmány beszerzésére.

A bizonyítás során növekvő számban kerül sor a gyermek bíró általi, közvetlen meghallgatására. A Hágai Egyezmény a gyermek eljárásban való részvételét nem írja elő kifejezetten, azt a *lex forira* hagyja. A Brüsszel II.A. Rendelet 11. cikkének (2) bekezdése szerint viszont az eljárás során biztosítani kell, hogy a gyermek lehetőséget kapjon a meghallgatására, kivéve, ha ez életkora vagy érettségi szintje miatt nem tűnik célszerűnek. A Rendelet a gyermek meghallgatásának módját nem határozza meg. A vizsgált ügyekből azonban kitűnik, hogy a magyar joggyakorlat – az általános európai gyakorlattal egyezően és nyilvánvalóan a gyors döntés kényszere miatt is – egyre inkább hajlik arra, hogy a bíró közvetlenül hallgassa meg a gyermeket és tájékozódjon nézeteiről, kötődéséről a jelenlegi és különösen a Magyarországon történt visszatartását megelőző környezetéhez. Abban a hét esetben, amikor a gyermek közvetlen meghallgatására sor került, a meghallgatás érdemi információkkal segítette a bírói döntést. A meghallgatásra a felek távollétében és általában kirendelt ügygondnok jelenlétében került sor, az eljáró bíró a kiskorú meghallgatásán elhangzottakat az arról készült hangfelvételt ismertette a felekkel (a Pp-nek a kiskorú gyermek mint érdekelt meghallgatására vonatkozó 65/A-65/B. §-ai csak egy eljárás idején voltak már hatályban). A meghallgatott gyermekek 5 és fél, illetve 9 év közöttiek voltak.

A nemzetközi tendenciákra is figyelemmel a gyermek közvetlen meghallgatása – amennyiben lehetséges és célszerű – követendő gyakorlat. A BH 2010. 123. számú eseti határozat szerint a jogellenesen Magyarországon tartott gyermek

visszavételére irányuló eljárásban nem sért jogszabályt a bíróság, ha nem pszichológus szakértő útján, hanem közvetlenül hallgatja meg a gyermeket és annak véleményét – korától, érettségétől függően – figyelembe veszi.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a gyermek közvetlen bíró általi meghallgatásához mind a személyi feltételeket (bírák gyermekpszichológiai képzése), mind a tárgyi körülményeket (megfelelő helyiség, légkör, gyermekbarát környezet) biztosítani szükséges.

Az eljárás gyorsaságának és céljának megvalósítása érdekében megfontolandó lenne ezekben az eljárásokban a hivatalbóli bizonyítás elrendelhetőségének jogszabályi előírása.

A vizsgált ügyekben 7 eljárás során terjesztett elő a kérelmező a visszavétel iránti kérelmen túl kapcsolattartás (láthatás) ideiglenes szabályozása iránti kérelmet, többnyire arra hivatkozva, hogy a kérelmezett az elvitel (visszatartás) óta semmilyen kapcsolatot nem biztosít közte és a gyermek között. Ezen kérelmek többségének a bíróság az Egyezmény céljának megvalósulása érdekében helyt adott, a Brüsszel II.A. Rendelet 20. cikkének (1) bekezdésére hivatkozással, amely szerint sürgős esetben a Rendelet rendelkezései nem gátolják a tagállam bíróságait abban, hogy az e tagállam joga szerint alkalmazható ideiglenes intézkedéseket – a védelmi intézkedéseket is beleértve – hozzanak a területükön található személyek vagy vagyontárgyak tekintetében akkor is, ha a Rendelet szerint más tagállam bírósága rendelkezik joghatósággal az ügy érdekében. Az egyik ügyben a felek egyezséget is kötöttek a láthatásról a nemperes eljárás jogerős befejezéséig, más esetben pedig a bíróság közreműködése nélkül is megvalósult a kapcsolattartás a gyermek és a különélő szülő között.

A bíróság az eljárást lezáró határozatában elrendeli a jogellenesen

Magyarországra hozott gyermek visszavitelét. A kialakult gyakorlatban ez rendszerint azt jelenti, hogy a bíróság kötelezi a kérelmezettet, hogy a gyermeket meghatározott időpontig vigye vissza a szokásos tartózkodási helyére, ennek elmulasztása esetén – egy meghatározott későbbi időpontban – adja át őt a kérelmezőnek vagy meghatalmazottjának a kérelmező jogi képviselőjének ügyvédi irodájában. Tekintettel arra, hogy az ügyek többségében fellebbezési eljárásra is sor kerül, a másodfokú bíróságnak az említett időpontokat rendszerint módosítani kell. Bár a teljesítési határidőnek az említettek szerinti meghatározását nem tekinthetjük ellentétesnek a Pp. 217. §-ában foglaltakkal, megfontolás tárgyát képezheti, hogy az elsőfokú bíróság ne naptári napokban, hanem időtartamban (pl. 15 napos határidő tűzésével) jelölje meg, hogy meddig kell a gyereket visszavinni, illetőleg az ügyvédi irodában átadni.

5. A mediáció bekapcsolása a visszaviteli eljárásba

Az Európa Tanácsnak a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2010. évi iránymutatása kifejezetten kiemeli a gyermeket érintő eljárásokban a mediáció (közvetítés) alkalmazását, amit az Európai Unió is fokozottan támogat. A gyermekeket érintő jogviták békés megoldásának egyik – nem vitásan hatékony – eszköze lehet a mediáció alkalmazása a belső és a határokon átnyúló jogvitákban, így a jogellenes gyermekelviteli eljárásokban is. A határokon átnyúló jogviták esetére a tagállami jogalkotás és jogalkalmazás számára a 2008/52/ET/EP Irányelv tartalmaz rendelkezéseket a mediáció közösségi szinten történő elősegítése érdekében. A mediáció a Központi Hatóság eljárásában és a bírósági eljárásban is megjelenhet.

A Központi Hatóság a bírósági eljárás előtt a felek részére küldött tájékoztatóval ösztönözheti a feleket a mediáció igénybevételére (itt a mediáció pert megelőző, helyettesítő funkciója érvényesül és a mediáció elfogadása vagy elutasítása a

felek önkéntes döntésén múlik). A bírósági eljárásban pedig a szülők közös kérelmük vagy a bíróság kezdeményezése alapján vehetik igénybe a mediációt:

- a visszaviteli eljárás alatt pl. a kapcsolattartozás szabályozása, a gyermek tartózkodási helyének rögzítése annak érdekében, hogy a kérelmezett ne vigye tovább, ismeretlen helyre a gyermeket, és

- a végrehajtási eljárásban az önkéntes visszavitel előmozdítására.

A jogellenes gyermekelviteli eljárások gyorsasága és rövid tartama miatt az eljárás legelején célszerű kezdeményezni a mediációt. A hatályos jogi szabályozás nem gátolja (Pp. 148. § (2) bekezdése), hogy a bíró írásbeli vagy szóbeli tájékoztatás alapján a feleket közvetítői előkészítő megbeszélésre küldje. A mediáció, ha az előzetes megbeszélés eredményes, a továbbiakban a bírósági eljárással párhuzamosan folyik, mert a bíróságnak a visszavitel kérdésében a kérelem beérkezésétől számított 6 héten belül döntenie kell. A mediációt tehát úgy kell időzíteni, hogy a bírónak módjában álljon annak eredményét megismerni.

Ami a mediációs megállapodás tartalmát illeti, nincs akadálya annak, hogy a felek szélesebb körű megállapodást kössenek, mint amit a jogilag releváns egyezség vonatkozó részeiben a bíróság végzéssel jóváhagy. A végrehajthatóság a végzéssel jóváhagyott részre fog vonatkozni, de a felek számára megnyugtató lehet, ha egyéb vitás kérdéseiket is írásban rendezhetik (pl. a szokásos tartózkodási hely rögzítése mellett a felek és a gyermek mindennapjait érintő kérdésekben is születhet megállapodás).

A határokon átnyúló és így a jogellenes gyermekelviteli eljárásoknak is nagyon fontos kérdése a kapcsolattartás megvalósulása. Ezért nincs akadálya annak,

hogy a bíróság akkor is jóváhagyja a mediációs megállapodás kapcsolattartásra vonatkozó rendelkezését, ha – a visszatartás elfogadásának hiányában – nem rendelkezik joghatósággal a szülői felügyeletet érintő kérdésekre vonatkozó döntéshozatalra (ld. a 4. pontban az ideiglenes intézkedéssel kapcsolatban írottakat).

A szülők anyagi erőforrásainak korlátozottságára figyelemmel a személyes találkozások lehetőségén túl a skype-on és videokonferenciával történő e-mediáció lehetőségét is ki kell alakítani. Kétségtelen, hogy a módszer alkalmazásának technikai követelményei a Központi Hatóságnál, illetve a bíróságnál meg kell teremteni, de az mind az eljárás, mind a felek szempontjából költséghatékonynak tekinthető. A nemzetközi protokollokban a határokon átnyúló jogvitákban a mediáció egyik legfontosabb ismérve a társmediatori szisztéma alkalmazása.

A közvetítői eljárásról szóló, 2012. július 24-én hatályba lépett 2012. évi CXVII. törvény 39. §-ának (2) bekezdésével beiktatott 2002. évi LV. törvény IV. Fejezete (Kvtv.) megteremtette a közvetítés alkalmazásának intézményi hátterét a bírósági eljárásokban. A hazai eljárásokban a bírósági közvetítés illetékmentes és a közvetítő sem tarthat igényt díjazásra, hiszen a bíróság alkalmazásában áll, bírósági titkári munkakörben (Kvtv. 38/A. § (1) bekezdés). Amennyiben a PKKB alkalmaz egy olyan bírósági közvetítőt, aki nemzetközi jogellenes gyermekelviteli ügyekben eljáró mediátor képesítéssel rendelkezik (jelenleg csak egy ilyen személy van Magyarországon), a bírósági szakban a közvetítés igénybevétele a felek részére lényegében ingyenes lenne.

A határokon átnyúló mediációnak számos olyan jellegzetessége van, így pl. az eltérő kulturális adottságok tisztelete, társmediátor bevonása az eljárás nyelvének meghatározásával, más családtagok bevonásának lehetősége, gyermek

meghallgatása, a többpártúság elve (gyermek- és szülőközpontúság), nemzetközileg elismert megállapodás meghozatala és nemzetközi végrehajthatóság biztosítása, amelyek elősegíthetik a kölcsönös sérelmekkel terhelt, múltbanyúló konfliktusok kezelését és a családi kapcsolatok megmentését. Ezek a célok különös hangsúlyt kapnak azokban az esetekben, amelyekben a gyermekek elrejtése, visszatartása mindkét fél teljes családjára, tágabb környezetére, sőt egy egész ország megítélésére hatással van. Ezért a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelére irányuló eljárásban a mediáció bekapcsolása akkor is támogatandó tendencia, ha annak igénybevétele, elterjedése nyilván hosszabb folyamat eredménye lesz.

6. A visszavitt elrendelő határozat végrehajtása

A visszavitt elrendelő határozat végrehajtására vonatkozó magyar jogi szabályozás az Egyezmény kihirdetésétől kezdődően többször változott. A Vhr. 10. §-ának rendelkezései szerint a végrehajtást a visszavitt elrendelő bíróság kérelmére a rendőrség foganatosította, amely – indokolt esetben – a végrehajtást a kötelezett lakóhelye szerint illetékes gyámhatóság közreműködését vehette igénybe. Ezt a §-t az 5/2003.(IV.3.) IM rendelet akként módosította, hogy ezekben az esetekben a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) gyermekelhelyezés tárgyában hozott határozat végrehajtására vonatkozó rendelkezései alkalmazását írta elő, amelyek a végrehajtás során a gyámhatóság közreműködését, és ebben a körben ismételt környezettanulmány beszerzését követelték meg. Ráadásul a végrehajtás foganatosítása sem okvetlenül a visszavitt elrendelő, hanem a gyermek aktuális tartózkodási helye szerinti bíróság felügyelete alá tartozott. Ez az eljárás hosszú hetekkel, hónapokkal hosszabbította meg a gyermeknek a szokásos tartózkodási helyére történő visszajuttatását és ezáltal gyakran a különélő szülő és a gyermek találkozását is. Ez a szabályozás nem felelt meg a Brüsszel II.A. Rendelet 11. cikk (3)

bekezdésében előírt, a „nemzeti jogban rendelkezésre álló leggyorsabb eljárás” követelményének.

Márpedig az Egyezmény, illetve a Rendelet célja – a jogellenesen külföldre vitt gyermekek azonnali visszajuttatása szokásos tartózkodási helyükre – csak akkor valósítható meg, ha a soron kívüli bírósági eljárást gyors és hatékony végrehajtás követi. Az időmúlás ugyanis utóbb orvosolhatatlan következményekkel járhat a gyermek és a visszaadást kérelmező szülő kapcsolatára nézve; a köztük lévő kapcsolat megszakadásán túl a gyermek bizonyos idő után akár még kommunikálni sem tud a kérelmező szülővel, mert az általa beszélt nyelvet is elfelejtheti. Ezekben az ügyekben a végrehajtást nehezíti egyrészt, hogy a külföldön élő végrehajtást kérőnek a végrehajtás eredményességét előremozdító aktív személyes közreműködésére aligha lehet számítani, ugyanakkor a kötelezettek részéről fokozott ellenállás tapasztalható, hiszen a gyermeket egy másik országba kellene visszavinni (visszaadni). Emiatt a gyermeket magánál tartó szülő több esetben addig is elmegey, hogy a végrehajtás megghiúsítása érdekében a tartózkodási helyéről más helyre viszi, rokonainál elrejt, sőt – amint az az egyik vizsgált ügyben történt – iskolába sem járattja a gyermeket. Még súlyosabb a helyzet, ha más országba utazik a gyermekkel, hogy megakadályozza a végrehajtást.

A joggyakorlat elemző csoport ügyvéd tagja által elemzett jogesetek kétséget támasztottak az alkalmazott végrehajtási eszközök alkalmasságával és a hatóságok (rendőrség, gyámhatóság, végrehajtó) eljárásának megfelelő hatékonyságával kapcsolatban (amiben nyilvánvalóan közrejátszhatott, hogy a hatóságok tartózkodtak a gyermekkel szembeni kényszerítő eszközök alkalmazásától).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Shaw kontra Hungary* ügyben

elmarasztalta Magyarországot a gyermek visszaadása iránti eljárás elhúzódása és ezzel kapcsolatban a külföldön élő kérelmező családi élethez való jogának megsértése miatt; a Bíróság megállapította a jogsértést amiatt is, hogy a gyermek visszavitelét elrendelő jogerős végrehajtható határozat meghozatala és a rendőrség közreműködésével folytatott első végrehajtási cselekmény között indokolatlanul hosszú idő telt el (megjegyzendő: ugyanebben az ítéletében a Bíróság megállapította, hogy „bár ezen az érzékeny területen kényszerintézkedések alkalmazása gyermekkel szemben nem kívánatos, a gyermekekkel együttélő szülő jogellenes magatartása esetén szankciók alkalmazása nem zárható ki” [2011. július 26. ítélet 67. pont]).

A végrehajtás során alkalmazott jogszabályok sincsenek egymással teljesen összhangban: a Vht. 180/A. § (6) bekezdése alapján a végrehajtó 2005. óta elrendelhet ugyan személykörözést a kiadni rendelt gyermek felkutatására, és - ha annak szükségessége felmerül – nemzetközi körözést is, de a személyekkel szemben sem visszatartási, sem előállítási joga nincs. A rendőrség a személy és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvény 12. §-ának (4) bekezdése alapján rendelkezik kiskorú eltűnése esetén a felkutatásához szükséges eszközökkel, a gyermek fellelése esetén azonban a kiskorú helyzetének rendezése érdekében szükséges gyermekvédelmi intézkedéseket nem teheti meg.

Problémát jelent az is, hogy hiába indul a gyermeket elrejtő személlyel szemben büntetőeljárás kiskorú elhelyezésének megváltoztatása miatt, ha a gyermeket más országba viszi, európai elfogatóparancs kiadására vele szemben nincs lehetőség, mert az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény 25. §-ának (2) bekezdése szerint európai elfogatóparancs csak olyan cselekmények esetén bocsátható ki, amelyeknél a Btk. szerint a büntetési tétel felső határa legalább egy évi szabadságvesztés vagy szabadságelvonással járó intézkedés. A szóban lévő bűncselekményt pedig a Btk.

legfeljebb egy évig terjedő szabadságvesztéssel sújtja; ebben az új Btk. sem hoz változást (lásd 2012. évi C. törvény 211. § (1) bek.).

A végrehajtást esetenként akadályozza a médiában megjelenő egyoldalú tájékoztatás is, ami egyébként a jogellenes gyermekelviteli eljárás egész tartamára jellemző. A kérelmezettek ugyanis minden követ megmozgatnak, hogy a jogellenes magatartásuk jogkövetkezményei alól kibújjanak, így a televízióhoz, sajtóhoz fordulnak, amelyek – az ügy hátterét kellően nem ismerve – e szülő egyoldalú tájékoztatásából kiindulva informálják a közvéleményt .

A 2010-2012. közötti bírósági esetek elemzéséből kitűnik, hogy szerencsére ilyen, a jogerős határozat hatályosulását akadályozó helyzet ritkán fordul elő: a vizsgált ügyekben összesen négyben terjesztettek elő a végrehajtás elrendelése iránti kérelmet, a visszavitt elrendelő többi határozat végrehajtása tehát valószínűleg önkéntes teljesítéssel megoldódott, vagy a gyermek sorsa a felek megállapodásával másként rendeződött.

A határozatok végrehajtása terén előrelépést jelenthet továbbá a Vht-nak a 2011. évi CLXXX. törvénnyel történt módosítása, ami 2012. március 15-től lépett hatályba (alkalmazásáról tehát még nincsenek értékelhető tapasztalatok). Ennek háttere, hogy a széles körben, más országokban is tapasztalható végrehajtási problémákra tekintettel az Egyezményt kidolgozó Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet egy „jó gyakorlatról szóló útmutatót” (Good Practice Guide) dolgozott ki a végrehajtás hatékonyabbá tétele érdekében. Az útmutató többek között javasolja, hogy az államok belső végrehajtási jogukban csökkentsék a kényszer-végrehajtás foganatosításához szükséges eljárásjogi lépések számát és zárják ki vagy szigorúan korlátozzák a végrehajtás során a határozatokkal, intézkedésekkel kapcsolatos jogorvoslati lehetőségeket. A magyarországi tapasztalat is az, hogy ha a gyermek önkéntes visszaadására a jogerős határozat meghozatala után sem

kerül sor, a pénzbírság, mint végrehajtási mód alkalmazása nem vezet eredményre, viszont az ahhoz kapcsolódó fellebbezési lehetőség a végrehajtási eljárás elhúzódását eredményezi. Ezért a Vht. módosított 180-180/A. §-ai a gyermek átadása tekintetében alkalmazható végrehajtási eszközöket csökkenti (a pénzbírság kiszabásának lehetőségét, környezettanulmány beszerzésének kötelezettségét mellőzi), lehetővé teszi a gyermek tényleges tartózkodási helyén történő végrehajtást, illetve a kötelezett és más személyek eltávolítását a gyermek átadásának helyszínéről a végrehajtást akadályozó magatartásuk esetén. A bíróság önkéntes teljesítés elmaradása esetén a gyermeknek a rendőrség közreműködésével történő átadását rendeli el. Ugyanakkor a gyermek érdekeinek védelméről a gyámhatóságnak az eljárásban való részvételével gondoskodik, és e szerv részére történik a gyermek és ingóságai átadása.

7. A Magyarországról jogellenesen külföldre vitt gyermekek visszahozatalának egyes kérdései

A jelen vizsgálat tárgyát a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárás képezte. Ezért csupán a teljesség kedvéért említjük meg, hogy a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, mint az Egyezmény, valamint a Rendelet gyermekelviteli ügyekben kijelölt magyar Központi Hatósága, évente kb. 90-100 Magyarországról jogellenesen elvitt gyermek visszahozatala iránti ügyben működik közre (ez a jogellenes Magyarországra hozatali ügyeknek kb. két-háromszorosa). A magyar Központi Hatóság tapasztalatai szerint a Hágai Egyezmény által létrehozott rendszer alapvetően kielégítően működik és az esetek nagy többségében a külföldi Központi Hatóságokkal történő együttműködés is zökkenőmentes. A rendelkezésre álló statisztikákból megállapítható, hogy a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszaadását pl. 2010-ben több esetben tagadta meg a magyar bíróság, mint ahányszor visszaadást elrendeltek, 2011.

évben több ügyben került sor a szülők közötti békés megegyezésre, valamint önkéntes visszavitelre, mint ahány esetben a bíróság határozata alapján kellett a gyermekeket visszavinni. Összességében megállapítható, hogy az Egyezmény alkalmazása magyar szempontból is kedvező.

A jelen vizsgálat keretébe tartozik azonban a magyar jog külföldi alkalmazása tekintetében a magyar jog tartalmának, tehát a kérelmező szülői felügyeleti joga és ezen belül a gyermek tartózkodási helyének kijelölésére vonatkozó részjoga fennállásának igazolása és annak a külföldi bíróság részére történő magyarázata. A magyar Központi Hatóság egyes ügyekben törvénybizonyítvány kiállításával igazolja a magyar Csjt. szülői felügyeletre vonatkozó, az adott ügyben releváns rendelkezéseit, valamint csatolja a Gyermekek Jogellenes Külföldre Viteléről szóló PK 284. számú állásfoglalás releváns pontját. Szükség esetén, az adott ügy körülményeire tekintettel további jogszabályok (pl. a 4/1987.[V.14.] IM rendelet-Csjtr.) csatolására és értelmezés adására is sor kerül. Ennek ellenére a tapasztalatok szerint nagy nehézséget okoz a külföldi bíróságok számára a gyermek elvitele magyar jog szerinti jogellenességének megállapítása.

Ennek oka elsődlegesen az, hogy a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma e tárgyban 1991-ben adta ki a fenti állásfoglalását, és az időközben bekövetkezett, szülői felügyeleti jogot is érintő jogszabályi változásokra tekintettel az értelmezés már nem fedi (fedheti) le teljes körűen a jogellenesnek minősülő külföldre vitel valamennyi esetét.

A kollégiumi állásfoglalás a) pontjában külön értelmezi azt az esetet, amikor az együttélő szülők a szülői felügyeletet együttesen gyakorolják, majd a b)-c) és d) pontokban a különélő szülők esetében vizsgálja azokat az eseteket, amikor a bíróság határozatával a gyermeket már valamelyiküknél elhelyezte. Ugyanakkor az állásfoglalásban nincs külön értelmezés arra az igen gyakori helyzetre, amikor

a szülők már nem élnek együtt, sok esetben még a gyermekelhelyezés tárgyában eljárás sem indult, vagy az folyamatban van, de még ideiglenes intézkedéssel sem helyezték el a gyermeket és ekkor viszi el az egyik szülő a gyermeket külföldre. Ezért ilyen esetekben, gyermekelhelyezési határozat hiányában a szülőknek arra vonatkozó megállapodása irányadó, hogy a szülői felügyeletet ténylegesen melyikük gyakorolta. Problematikus viszont, ha ilyen megállapodás még ráutaló magatartással sem állapítható meg (vö. EBH 2000/2012.).

A legtöbb esetben a szülő a nála elhelyezett gyermeket viszi külföldre, általában külföldi munkavállalás céljából vagy új családi kapcsolatok miatt. A kollégiumi állásfoglalás d) pontja egyértelműen kimondja, hogy jogellenes a gyermek Magyarországról való elvitele vagy külföldön történő elrejtése, ha különélő szülők esetében a szülő a nála elhelyezett gyermeket a másik szülő beleegyezése nélkül tartósan vagy végleges letelepedés szándékával viszi külföldre, kivéve ha ezt bíróság döntése lehetővé tette. Ennek magyarázata során azt is kifejti, hogy a jogellenességhez nem szükséges, hogy a gyermek egy évet meghaladó időtartamú külföldi tartózkodási megvalósuljon: elegendő, ha a szülő ilyen szándékkal viszi külföldre a gyermeket, és a szülő szándékát mindig az adott eset összes körülményeinek értékelése alapján kell megállapítani. A külföldi bíróságok számára a leggyakoribb értelmezési problémát a magyar jognak a gyermek egy éves időtartamon belüli külföldre vitele jogszerűségének megítélése jelenti, hiszen az egyedi ügyekben legtöbbször igen nehéz bizonyítani a külföldi bíróság számára a gyermeket elvivő szülő egy évet meghaladó külföldi tartózkodására irányuló szándékát. Amennyiben a magyarországi kérelmező nem tud a gyermeket elvivő szülő tartós vagy végleges jellegű külföldi tartózkodására vonatkozóan kellő bizonyítékot beszerezni, vagy ezeket a külföldi bíróság nem tartja elegendőnek vagy megalapozottnak, ebben az esetben a gyermek elvitelének jogellenességét sem állapítja meg és a visszaadási kérelmet elutasítja.

A gyermeket elvivő szülő gyakran hivatkozik arra, hogy egy éven belül haza fog térni a gyermekkel és csak utóbb változtatja meg szándékát és marad külföldön, vagy ezen lehetőséggel visszaélve tartja vissza a gyermeket (pl. többszöri hazautazással szakítja meg a külföldi tartózkodását). Ezen esetekben a Magyarországon maradó szülő már csak az egy éves határidő elteltét követően tudja legtöbb esetben a visszaadási kérelmét benyújtani, a külföldi bíróságok azonban a gyermek visszaadását ilyenkor az Egyezmény 12. cikkére tekintettel megtagadják.

A Brüsszel II.A. Rendelet 10. cikkére tekintettel is különös jelentősége vannak annak, hogy a gyermek a jogellenes elvitelét követően legalább egy éve tartózkodik-e a másik tagállamban. Miután ezt követően a gyermek feletti szülői felelősségre vonatkozó ügyek tekintetében már azon állam bírósága rendelkezik majd joghatósággal, ahová a gyermeket elvitték, a Magyarországon maradó szülő nemcsak a gyermekelviteli eljárás folyamán kerülhet hátrányosabb helyzetbe, hiszen a gyermek beilleszkedésére tekintettel megtagadható a visszaadás elrendelése, hanem a gyermek elhelyezését (vagy annak megváltoztatását) is csak a gyermek új szokásos tartózkodása helye szerinti állam bíróságától kérheti.

A Csjt. 1995. évi módosítása óta lehetőség van arra, hogy a szülők kérelmére a bíróság a gyermekelhelyezéssel egyidejűleg közös szülői felügyeletet rendeljen el, illetve a szülőknek a közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezségét jóváhagyja (Csjt. 72. § (2) bek.). A gyermeknek a közös szülői felügyelet mellett az egyik szülőnél való elhelyezése a jogalkotó szándéka szerint arra irányult, hogy a különélő szülőt a lehető legszélesebb körben illesse meg az együttdöntési jog a gyermek gondozásának, nevelésének valamennyi kérdésében, ezért a szülő a közös felügyelet mellett nála elhelyezett gyermeket még egy éven belüli időtartamra sem vihetné külföldre a másik szülő beleegyezése vagy a bíróság jóváhagyása nélkül. A Csjtr. 34. §-ában foglalt, az egy évet meghaladó időre

vonatkozó szabályozás azonban nem került módosításra, ezért még a magyar hatóságok értelmezési gyakorlata sem egyértelmű ezen esetekben a gyermek külföldre vitelének jogszerűségével vagy jogellenességével kapcsolatosan és a pontos jogszabályi háttér hiányában a külföldi bíróság számára a magyar jog igazolása nehézséget okoz.

A kollégiumi állásfoglalás g) pontja szerint jogellenes a gyermek Magyarországról való elvitele vagy külföldön történő elrejtése, ha a szülő a gyermek végleges letelepedés szándékával történő külföldre távozásához hozzájárult, ezt a nyilatkozatát azonban a gyámhatóság nem hagyta jóvá. Ezen esetkörrel kapcsolatosan problematikus, hogy ha a gyermeket az egyik szülő a másik szülő beleegyezésével vagy esetleg a két szülő közös megegyezéssel együtt viszi külföldre a végleges letelepedés szándékával, de ehhez a gyámhatóság hozzájárulását nem szerzik be, akkor a gyámhatóság terjeszthetne elő kérelmet a gyermek Magyarországra való visszaadása tárgyában. Kérdéses azonban, hogy egy ilyen kérelem előterjesztése mennyiben szolgálja a gyermek érdekét és összhangban áll-e az Egyezmény céljával. Ez az értelmezés olyan helyzethez vezethet, amikor a magyar gyámhatóság a Brüsszel II.A. Rendelet alapján még akkor is megállapítja joghatóságát kapcsolattartási ügyben, ha a szülők közös megegyezéssel viszik gyermeküket egy másik EU tagállamba.

Mindezekre tekintettel alapos okkal vethető fel, hogy mennyiben tekinthető irányadónak a jövőben a PK 284. számú állásfoglalás, szükséges-e annak módosítása vagy mellőzése újabb PK vélemény meghozatalával. Ezzel összefüggésben figyelemmel kell lenni arra is, hogy az új Ptk. (2013. évi V. törvény) Családjogi Könyve a szülői felügyelet kérdését, a gyermekétől különülő szülő jogait és ezzel összefüggésben a gyermek huzamos időre vagy letelepedés szándékával történő külföldre vitelét sok tekintetben eltérően szabályozza (lásd Csjk. XII. Cím, különösen 4:152. § (5) és (6) bekezdés, 4:175. § (2) bekezdés). A

PK állásfoglalás módosítására vagy új PK vélemény meghozatalára az új Ptk. rendelkezéseire is tekintettel nagy valószínűséggel szükség lesz, arra azonban csak a törvény hatálybalépését követő jogellenes elvitelek miatt indult ügyek vonatkozásában célszerű majd sort keríteni.

IV. Következtetések, javaslatok

A lefolytatott vizsgálat megállapításaira tekintettel a joggyakorlat elemző csoport összefoglaló jelleggel az alábbi következtetéseket és javaslatokat fogalmazta meg:

1.) A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárásokban a magyar bírói gyakorlat egységesnek és stabilnak tekinthető, összhangban áll az Egyezmény céljával, követi a Kúriának (Legfelsőbb bíróságnak) az elmúlt másfél évtizedben e tárgyban meghozott elvi és eseti iránymutatásait. Ez nem kis részben annak köszönhető, hogy az ügyek a kizárólagos illetékességgel rendelkező Pesti Központi Kerületi Bírósághoz, illetve másodfokon a Fővárosi Törvényszékhez tartoznak, ami elősegíti az egységes szemléletű jogalkalmazást.

2.) A hatályos jogszabályok keretei között a gyakorlat megváltoztatására lényegi kérdésekben nincs szükség, az abban fellelhető új elemek (pl. a gyermek közvetlen személyes meghallgatásának előtérbe kerülése, ideiglenes intézkedésként a kapcsolattartás rendezése) megfelelnek a nemzetközi tendenciáknak; ugyanakkor az ügyek soron kívüli elbírálását az eljárás minden szakaszában (beleértve a végrehajtást) biztosítani kell, és különös figyelmet kell fordítani az Egyezmény céljához igazodó, koncentrált bizonyításra.

3.) Az elemző csoport feltétlenül szükségesnek tartja az Országos Bírói Hivatal

elnöke felé a javaslatként jogszabály változások kezdeményezésére:

- a gyermek visszavitele iránti nemperes eljárás megfelelő jogforrási szinten (miniszteri rendelet helyett törvény) való részletes és pontos szabályozása érdekében (különös tekintettel a feleknek már a meghallgatásra szóló idézésben történő tájékoztatására az eljárás céljáról, jellegéről, a bizonyítási teherről), az ideiglenes intézkedés meghozatalának lehetőségére, a bizonyítás körére és eszközeire, a másodfokú eljárásban a határidőknek (fellebbezés, ellenérelem, döntés) az eljárás jellegéhez igazodó szabályozására, adott esetben csökkentésére (e kérdésekben a Pp.-től eltérő, speciális szabályozás indokolt);

- ezen ügyekben a bíróság részére speciális eljárási kényszerintézkedések (tartózkodási hely kijelölése, úti okmány letétbe helyezése, stb.) alkalmazásának lehetővé tétele és ezek végrehajtásának biztosítása érdekében.

4.) Az Európai Unió és az Európa Tanács által megfogalmazott elvárásoknak megfelelően a nemzetközi mediáció (és kiemelten a bírósági mediáció) igénybe vételéhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket a kizárólagos illetékes bíróságon, illetve a végrehajtás során minél előbb meg kell teremteni, mert mind a gyermek, mind a család védelmének ez a jelenleg ismert leghatékonyabb, jövőbe mutató eszköze.

5.) Fontos, hogy ezekben az ügyekben a visszavitt elrendelő jogerős végzés végrehajtására a Vht. 2011. évi CLXXX. törvénnyel történt módosításának megfelelően, annak szellemében kerüljön sor, az eljárás valamennyi hatósági résztvevője (végrehajtást foganatosító bíróság, végrehajtó, rendőrség, gyámhivatal) határozott és gyors, ugyanakkor a gyermek lehetőség szerinti kíméletével járó intézkedéseket tegyen és eljárásuk során megfelelően együttműködjenek. Ennek érdekében hasznos lehet az érintettek bevonásával tanácskozás, konferencia megtartása.

6.) A Magyarországról jogellenesen külföldre vitt gyermekek visszahozatalával kapcsolatban a magyar jog szülői felügyeletre vonatkozó szabályait értelmező PK 284. számú állásfoglalást a Kúria Polgári Kollégiumának felül kell vizsgálnia, oly módon, hogy a 2013. évi V. törvény hatályba lépésekor (2014. március 15.) a szülői felügyelet új rendelkezései alapján a magyar Központi Hatóságnak a külföldi bíróság részére szükséges autentikus értelmezés rendelkezésre álljon. (A Ptk. hatályba lépését megelőző jogellenes elvitelekre ugyanakkor az állásfoglalás jelenlegi szövege marad átmenetileg irányadó.)

7.) A joggyakorlat elemző csoport szükségesnek tartja a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárásokban részt vevő jogászok (bírák, ügyvédek) speciális képzésének megszervezését, ami magában foglalja a gyermekek meghallgatásának pszichológiai kérdéseit is.

8.) A joggyakorlat elemző csoport kiemelkedően fontosnak ítéli a közvélemény általános és az egyedi ügyekre vonatkozó megfelelő, objektív, kiegyensúlyozott tájékoztatását, ennek keretén belül a bírósági média- és sajtótájékoztatás megerősítését, egy-egy ügyre vonatkozó sajtóhír esetén pedig a gyors és azonnali reagálást.

Budapest, 2013. június 10.

Dr. Kőrös András

a joggyakorlat elemző csoport vezetője